

ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ ՄԱՐԶ
ԵՂԵԳՆԱԶՈՐԻ Զ.ՅՈՎՅԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
ԹԻՎ N2 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

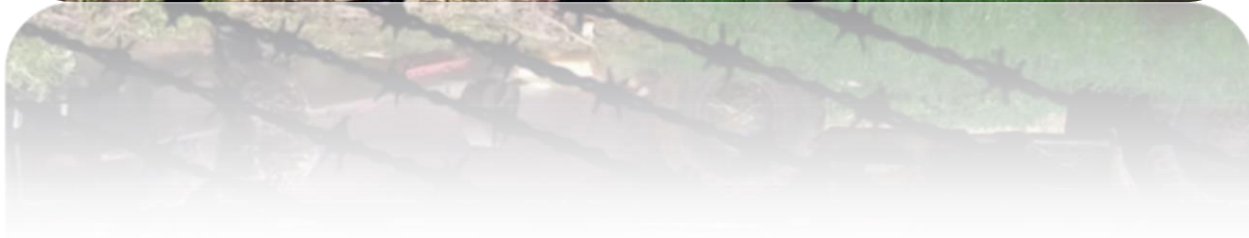
ԱՌԱՐԿԱ՝ «ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»
ԹԵՄԱ՝ «ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ»

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՂԵԿԱԿԱՐ՝
ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ
ԿԱՏԱՐՈՂ ՈՒՍՈՒՅԻՉ՝ ՍՈՖԻԿ ԳԱԼՍՅԱՆ

2023թ.

Բովանդակություն

1. Ներածություն	2
2. Պատերազմների հասկացությունը, դասակարգումը	3
3. Պատերազմը և քաղաքականությունը	6
4. Պատերազմի միջազգային իրավական կարգավորումը	10
5. Եզրակացություն	12
6. Գրականության ցանկ	13

Ներածություն

Մարդկությունը պատերազմել է միշտ: Ըստ պատմաբանների մոտավոր հաշվարկների՝ Երկրի վրա մարդկանց գոյության ողջ ընթացքում տեղի է ունեցել ավելի քան 15000 պատերազմ, որոնց արդյունքում զոհվել է մինչև 3,5 միլիարդ մարդ: Գիտնականները հաշվարկել են, որ վերջին 5,5 հազար տարվա ընթացքում մարդիկ խաղաղ պայմաններում ապրել են ընդամենը 300 տարի: Հասարակությունը զարգանում է և հանդես է գալիս պատերազմի ավելի ու ավելի բարդ մեթոդներով:

Ռազմական արդյունաբերությունն ավելի արագ է զարգանում, քան արդյունաբերության ցանկացած այլ ճյուղ: Քարե մահակից ու աղեղից մինչև ատոմային, քիմիական, կենսաբանական գենք. Այս ամենն ուղղված է սեփական տեսակի զանգվածային ոչնչացմանը: Պատերազմների հիմքում ընկած օբյեկտիվ պատճառները կախված չեն մարդու կամքից, բայց դրանք գործում են ոչ թե ինքնուրույն, այլ վերջինիս գործունեությամբ: Մարդիկ պատրաստվում են, սանձազերծում և մղում պատերազմներ: ՏՊատերազմել, թե՞ չպատերազմել՝ ընտրությունը կատարում են իշխանության սուբյեկտները: Այս հարցի վերաբերյալ որոշումներն արտացոլում են ինչպես օբյեկտիվ հանգամանքները, այնպես էլ սուբյեկտների տրամադրությունը: 20-րդ և 21-րդ դարերի բազմաթիվ հակամարտություններ ուղղակիորեն հետևանք են պետությունների բարձրագույն ուժային օղակների, հավակնոտ և ագրեսիվ քաղաքական գործիչների ոչ ադեկվատ, հաճախ լիովին իռացիոնալ և նույնիսկ հանցավոր որոշումների: Այդ թվում՝ Առաջին և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմները: Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է մի քանի հանգամանքներով, նախ՝ ցանկացած պատերազմ ռազմաքաղաքական հակամարտություն է, որն առավել ամբողջական և վառ արտացոլում է քաղաքական մակարդակում հասարակության մեջ առկա սոցիալական հակասությունները և կառավարման խնդիրները՝ Երկրորդ՝ մենք ապրում ենք անհանգիստ ժամանակներում. Հենց այսօր էլ աշխարհում տեղի են ունենում մի շարք զինված հակամարտություններ: Բացի այդ, զանգվածային ոչնչացման զենքերի ի հայտ գալու պատճառով բռնության խնդիրը մեր ժամանակներում առանձնահատուկ նշանակություն է ձեռք բերել, քանի 4 որ այն սպառնում է համաշխարհային աղետի արտաքին և ներքին քաղաքականության մեջ:

Ուսումնասիրության նպատակը՝ ուսումնասիրել պատերազմը որպես քաղաքականության շարունակություն այլ միջոցներով:

Նպատակին համապատասխան՝ կլուծենք հետևյալ խնդիրները.

1. սահմանել պատերազմը, դիտարկել պատերազմների էության վերաբերյալ հիմնական տեսակետները.

2. դիտարկել պատերազմների առաջացման դասակարգումները և տեսությունները.

3. սահմանել բռնությունը՝ որպես կոնֆլիկտի լուծման միջոց.

4. ուսումնասիրել պատերազմական գործողությունների հետ առնչվող միջազգային իրավունքի նորմերը:

5 Պատերազմների հասկացությունը, դասակարգումը ՊԱՏԵՐԱԶՄ...Սա թերևս, ամենասարսափելի երևույթն է մարդկության պատմության մեջ:

Պատերազմը բերում է մահ, արյուն, տառապանք, կործանում: Այն դարձել է մարդկային քաղաքակրթության մշտական ուղեկիցը՝ Ցավոք սրտի, չնայած ամբողջ կործանարար ուճին, պատերազմներն ու ռազմական հակամարտությունները հաստատակամորեն մուտք են գործել մարդկության պատմության մեջ: Պատերազմը քաղաքական-հասարակական միավորումների միջև հակամարտություն է, որն արտահայտվում է հակամարտող կողմերի ռազմական ուժերի միջև ռազմական գործողությունների տեսքով: Որպես կանոն, պատերազմը հետապնդում է հակառակորդին սեփական կամքի պարտադրման նպատակ:

Այս իմաստով պատերազմը կազմակերպված զինված բռնություն է, որի խնդիրը քաղաքական

նպատակների հասնելն է: Պատերազմը հակառակ կողմին սեփական կամքը թելադրելն է: Քաղաքականության մի սուբյեկտը ուժի գործադրմամբ ազդում է մյուսի վարքի վրա, ստիպում նրան հրաժարվել ազատությունից, գաղափարներից, սեփականության իրավունքից, հանձնել ռեսուրսներ, տարածք և այլն:

Ժամանակակից պատերազմների հիմնական բնութագրիչներն են.

1. Պատերազմները կոալիցիոն բնույթ ունեն երբեմն դա անգամ պաշտոնական դաշնակցային ձևով չի արտահայտվում, սակայն գլոբալ աշխարհում շահերը գլոբալ են, և ցանկացած կոնֆլիկտի ներգրավվում են տարբեր ռազմաքաղաքական ու տնտեսական սուբյեկտներ:

2. Պատերազմների հարթությունները ընդգրկում են ցամաքը, օդը, ջուրը, տիեզերքը, վիրտուալ աշխարհը, որի հետ անքակտելի է նաև մարդու ներաշխարհը:

3. Պատերազմի տարածքը լիարժեք է բոլոր կենսատարածքներում, չկա թիկունք, ապահով և անվտանգ տեղ:

4. Պատերազմի մասնակից են գրեթե բոլորը. Չկա զուտ ՉՈՒ-ի ներգրավվածություն, գրեթե բոլոր գերատեսչությունները, ծառայությունները ունեն կոնկրետ գործառույթներ:

5. Բոլոր գործառույթների ժամանակը կրճատվել է, պատերազմը դարձել է գերարագ պրոցես, մարտական գործողությունները զարգանում են շատ դիսամիկ:

6. Պատերազմական կանոնները ճկուն են, դասական և ոչ դասական կանոնները 6 խառնվել են իրար, ասիմետրիկ, ոչ համաչափ, հիբրիդային լուծումները լայնորեն կիրառվում են գրեթե զուգահեռ, իսկ միմյանց փոխարինում են շատ ճկուն:

7. Խոցման, ավերման, ճնշման համար գործում են ինչպես ուժային, այնպես էլ փափուկ միջոցներ Լայնորեն կիրառվում է համոզման մեթոդը:

8. Օպերատիվ արվեստի սահմանները դարձել են անհստակ: Ավելի ու ավելի հաճախ մարտավարական միջոցներն ու ուժերը լուծում են օպերատիվ, երբեմն նաև ռազմավարական խնդիրներ:

9. Խոցման, ճնշման, քայքայման, ավերման պրոցեսները դարձել են արագ և իրականացվում են մեծ խտությամբ, տարափի ներքո, երբեմն սահմանափակ տեսակի միջոցներով ու ուժերով:

10. Մարտավարական ուժերն ու միջոցները դարձել են լիովին ինքնաբավ և արագաշարժ, դրանք ունեն ունիվերսալ դեր ու կառուցվածք [5]:

Պատերազմներն ըստ իրենց պատճառների կամ նպատակների Տնտեսական պատերազմներ. տարածքի տնտեսական վերահսկողություն, առևտրային ուղիներ, հումքի արդյունահանում, ջրի վերահսկողություն: Քաղաքական պատերազմներ. անկախության պատերազմներ, գաղութային ընդլայնման պատերազմներ, ապստամբության պատերազմներ, անջատման պատերազմներ և այլն: Բարոյական կամ գաղափարական պատերազմներ. սուրբ պատերազմներ, ցեղային պատերազմներ (Եթնիկական զտումներ), պատերազմներ, որոնք ոգեշնչված են ազգային արժանապատվությունից, պատվից և այլն: Իրավական պատերազմներ. վեճեր, որոնք բխում են պայմանագրերի և դաշինքների խախտումից, կամ դրանց կիրառման մեջ չարաշահումներից:

Պատերազմների դասակարգումը, սկզբունքները

Պատերազմների առաջացման հիմնական պատճառը քաղաքական ուժերի ձգտումն է օգտագործել զինված ուժերը ներքին և արտաքին քաղաքական նպատակներին հասնելու համար: Ըստ իրենց մասշտաբի տարբերվում են համաշխարհային և տարածաշրջանային պատերազմներ: 20-րդ դարի սկզբին՝ 1914 թ-ին սկսվեց Առաջին աշխարհամարտը, պատերազմ, որն իր ընդգրկումով իսկապես համաշխարհային էր, իսկ զոհերի թվով՝ աննախադեպ: Ընդամենը երկու տասնամյակ հետո՝ 1939 թ-ին սկսվեց երբևէ տեղի ունեցած ամենածանր, դաժան ու արյունալի պատերազմը՝ Երկրորդ համաշխարհայինը: Պատերազմները դասակարգվում են նաև որպես «արդարացի» և «անարդար»:

Արդարացի պատերազմներ են ազատագրական պատերազմները՝ անհատական կամ կոալիցիոն պատերազմները, որոնք համապատասխանում են ՄԱԿ-ի կանոնադրության 51-րդ հոդվածին կամ ազգային ազատագրական պատերազմները՝ ուղղված ինքնորոշման իրավունքի իրականացման սահմանափակման դեմ: Անարդար՝ նվաճողական կամ անօրինական ագրեսիա: Միջազգային իրավունքով բռնությունը որակվում է որպես միջազգային հանցագործություն: Ըստ բնույթի պատերազմները բաժանվում են երկու տեսակի՝ ջախջախման և հյուժման: Առաջինի դեպքում ուժային համակարգերը գործում են ավելի արագ և պրոֆեսիոնալ, ավելի քիչ կորուստներով հասնում են իրենց նպատակին, թշնամուն պատճառելով ավելի քիչ վնաս□ Երկրորդ տարբերակը ավելի երկար է տևում և դիմացինին պատճառում է ավելի շատ կորուստ [5] :

Պատերազմի սկզբունքները

Պատերազմի սկզբունքները հաղթանակի հասնելու համար զինված ուժերն օգտագործելու վերաբերյալ պատրաստի դեղատոմսեր և մեթոդական հրահանգներ չեն: Լինելով պատերազմի տեսության բուն էությունը՝ պատերազմի սկզբունքներն, այնուամենայնիվ, շատ ավելին են, քան պարզապես տեսություն, և կատարում են կամրջի դեր տեսության և նրա կիրառման միջև: Պատերազմի սկզբունքները ռազմական, ստրատեգիական մշակույթի կարևոր բաղադրիչն են և շատ բանով որոշում են այն, թե ինչպես է երկիրը նայում աշխարհին, իր թշնամիներին և հենց ինքն իրեն՝ ըստ այդմ դառնալով ռազմական ոլորտում ընդունվող որոշումների մեծամասնության հենքը: Ռազմական վերնախավի միջոցով պատերազմի սկզբունքներն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ազդում են հարցերի լայն շրջանակի վրա, որոնք ուղղակիորեն չեն առնչվում մարտական գործողություններին՝ ներառյալ զինված ուժերի, ռազմարդյունաբերական համալիրի զարգացումը, զինամթերքի գնումը, զինվորական ուսուցման համակարգը և այլն:

Սուն Ցզիի պատերազմի սկզբունքները. §Տրակտատ ռազմարվեստի մասին՝ հայտնի աշխատությունում Սուն Ցզին պնդում է, որ §Պատերազմը պետության համար մեծ գործ է, դա կյանքի և մահու հիմքն է, գոյության և կործանման ուղին!։ Սուն Ցզին խորհուրդ է տալիս պահել միայն այն գեներալներին, ովքեր հետևում են իր ռազմավարությանը, և հավատում էր, որ ի վիճակի է կանխատեսել հաղթողին և պարտվողին՝ ելնելով նրանից, թե ով է հետևում իր պատգամներին:

Մաքիավելիի պատերազմի սկզբունքները. §Պատերազմի արվեստը» աշխատությունում Մաքիավելին գրում է այն մասին, որ գոյություն ունեն ժամանակի մեջ անփոփոխ որոշակի հիմնարար սկզբունքներ, որոնք կարելի է հայտնաբերել պատերազմի մասին բոլոր տրակտատներում: Նա սահմանում է մի շարք կանոններ, որոնք պետք է օգնեն հրամանատարին պատերազմ մղելիս:

Պատերազմի այսօր ընդունելի շատ սկզբունքներ տեղ են գտել նրա աշխատանքում. «Չկա ավելի կարևոր բան պատերազմի շամանակ, քան իմանալ, թե ինչպես լավագույն ձևով ձևով օգտագործել նպաստավոր հնարավորությունը, երբ այն պատահում է»:

Կլաուզևիցի պատերազմի սկզբունքները. Որոշ հետազոտողներ ժամանակակից պատերազմի սկզբունքները կապում են Կլաուզևիցի անվան հետ: Նրա «Պատերազմի վարման ամենակարևոր սկզբունքները» հուշագիրը պարունակում է ընդհանուր, հարձակողական և պաշտպանողական սկզբունքների ցուցակը, և չնայած հենց Կլաուզևիցի արած վերապահումներին՝ դրանում, ինչպես նաև նրա հիմնական «պատերազմի մասին» աշխատությունում դժվար չէ հայտնաբերել ժամանակակից պատերազմ սկզբունքները [3] :

Պատերազմը և քաղաքականությունը

Պատերազմ եւ քաղաքականություն. մարդկության հասարակական գիտակցության մեջ արմատավորված երկու հասկացություն, որոնցից մեկը՝ պատերազմը, մյուսի՝ քաղաքականության ուժային դրսեւորումն է, դրանով իսկ՝ վերջինիս տարատեսակներից մեկը: Ուստի, յուրաքանչյուր պատերազմ ծագում է այն դեպքում, երբ քաղաքականությունն իր բազմաթիվ այլ հնարավորություններով չի կարողանում տրամաբանական լուծում գտնել առաջադրված խնդիրներին:

Քաղաքականության դրսեւորումներից ընդամենը մեկը լինելով՝ կրկնողական շահարկման դեպքում պատերազմը կարող է ձեռք բերել թելադրող բնույթ եւ գերակայել քաղաքականության նկատմամբ: Ծնվելով քաղաքականության պահանջներից՝ ժամանակի ընթացքում այն ի վիճակի է դառնալ ինքնուրույն ազդեցիկ գործոն, եւ քաղաքականությունը ստիպված է լինում ծառայել իրենից իսկ սերված երեւույթին: Այս դեպքում պատերազմը դառնում է ինքնանպատակ եւ ինքնավերարտադրող մի գործողություն, մինչեւ որ վերջնականապես չի սպառում իր կարողությունները, նորից գիջելով առաջնությունը քաղաքականությանը:

Պատմական փորձն ուսուցանում է, որ բոլոր պատերազմներն ի վերջո ավարտվում են քաղաքական որոշումներով, եւ շատ հաճախ քաղաքականությունը կարող է արմատական փոփոխություններ կատարել պատերազմի արդյունքներով, մանավանդ, եթե այդ պատերազմում անմիջական կամ կողմնակի մասնակցություն ունեն երրորդ ուժեր, որոնց քաղաքական եւ ռազմական կարողությունները գերազանցում են պատերազմն իրականացնող կողմերի համապատասխան հնարավորությունները [4]:

Պատմականորեն ձևավորվելով որպես պետության անհրաժեշտ օրգան՝ զինուժը միշտ գործիք է եղել ու շարունակում է մնալ իշխաղների ձեռքին ոչ միայն իշխանությունը ներքին և արտաքին բռնություններից, հարձակումներից պաշտպանելու համար, այլև ուժի դիրքերից իրականացնելու տվյալ տվյալ քաղաքական համակարգի կողմից մշակված քաղաքականությունը: Ուժային պարտադրող քաղաքականություն զինուժն իրականացնում է բազմազգ պետության ներսում, երբ ազգերի, էթնոսների, հանրույթների անկախական ձգտումները չեն հովանավորվում իշխանությունների կողմից [1]:

Բոլոր ժամանակաշրջանների պատերազմներն իրենց ակնհայտ տարբերություններով հանդեձ, ունեն մի որոշակի տրամաբանական կաղապար, որի մեջ կարող են տեղավորվել փոքր ու մեծ պատերազմները՝ թույլատրելի սահմանի շեղումներով: Եթե այդ կաղապարը ներկայացնենք հիմնական սկզբունքների տեսքով՝ ապա կունենանք հետեւյալ պատկերը.

ա. Ցանկացած երկարաժամկետ պատերազմ կործանարար է, անկախ վերջնական արդյունքներից: Եթե նույնիսկ դա չի արտահայտվում անմիջապես պատերազմից հետո, դրա հետեւանքները դրսեւորվում են հաջորդող ժամանակաշրջանում տարաբնույթ հասարակական-քաղաքական համադետների ձեւով: Դա առանձնապես հատկանշական է մարդկային, տնտեսական եւ սպառազինության սահմանափակ կարողություններ ունեցող երկրների համար, թեեւ, իրադարձությունների տրամաբանությունն ըմբռնելով, ներկայիս մեծ տերությունները եւս գերադասում են զիջումներն ու խնդիրների լուծման քաղաքական ուղիների որոնումները՝ երկարատեւ պատերազմներին:

Այսօր, համաշխարհային տերությունների կողմից ձեռնարկվող ռազմական գործողությունների արդյունավետության գլխավոր չափանիշը պատերազմի կարճատեւությունն է: Եթե պատերազմի ժամկետն անցնում է կարելի սահմանը, ապա անկախ արդյունքներից՝ դա դիտվում է իբրեւ տապալված գործողություն եւ, սովորաբար, ենթակա է կասեցման: Սահմանափակ հնարավորություններով

երկրների համար պատերազմների տեւողականությունը կենսական նշանակության խնդիր է եւ կարող է ավելի վճռորոշ լինել, քան բուն պատերազմի արդյունքները:

բ. Պատերազմի ռազմական արդյունքները որոշիչ նշանակություն չունեն, եթե դրանք քաղաքական առյաններում պաշտպանված չեն: Բոլոր ժամանակներում, իսկ մեր օրերում՝ առավել եւս, պատերազմների վերջնական արդյունքները որոշվում են մեծ քաղաքականության շրջանակներում: Ինչպես եւ նախկինում, սոսկ ուժային միջոցներով խնդիրների լուծումը գերիզուր տերությունների մենաշնորհն է, թեւեւ երբեմն նրանք եւս ստիպված են հաշվի նստել քաղաքական իրողությունների հետ:

Տարածքային եւ սահմանային որեւէ բնույթի փոփոխություն հնարավոր չէ, եթե այն չի պաշտպանվում մեծ քաղաքականության համապատասխան շրջանակների կողմից: Այսօր աշխարհում գոյություն ունեն քաղաքական եւ տնտեսական մշակված մեխանիզմներ, որոնց գործադրումով կարելի է ծնկի բերել անհնազանդ երկրորդական երկրներին: Քաղաքականապես անպաշտպան երկրների դիմակայությունը մեծ քաղաքականության շրջաններում ընդունված որոշումներին կարող է լոկ որոշ ժամանակով հետաձգել հանգուցալուծումը, բայց էական փոփոխությունների չի հանգեցնում:

Պատերազմական իրավիճակի ժամանակային երկարաձգումը եւ նրա հուսահատական, դրանով իսկ արյունալի դրսեւորումները սկզբունքորեն չեն հակասում մեծ քաղաքականության շահերին: Ընդհակառակն, նման պատերազմներից երկրներն ու նրանց ժողովուրդները դուրս են գալիս բազմակողմանիորեն խիստ հյուժված վիճակում, ինչը հնարավորություն է տալիս ամենաձայրահեղ թելադրանքը կիրառել նրանց նկատմամբ:

Մեծ քաղաքականության ժամանակակից միտումն ուղղված է հնարավորին չափ «զսպաշապիկի» մեջ ներգրավելուն, ուր նրանց ազգային, հասարակական եւ քաղաքական նկրտումները իրականացվում են սահմանված կանոնակարգի շրջանակներում: Չնախատեսված խախտումները հասցվում են նվազագույնի՝ կիրառելով ներքին եւ արտաքին ազդեցության անհրաժեշտ լծակները: Աննշան բացառություն են կազմում այն երկրները, որոնք կարողանում են իրենց նկրտումները բարձրացնել համամարդկային խնդիրների մակարդակի, նրանց հանգուցալուծումը միահյուսել մեծ քաղաքականության շահերի հետ, եւ դրանով իսկ համապատասխան աջակցություն ստանալ հզոր տերություններից: Ուստի պատմության տրամաբանությունը բացառում է լոկալ պատերազմներում ռազմական հաղթանակների քաղաքական վավերացումը առանց մեծ քաղաքականության համապատասխան շահագրգռվածության եւ հուշում է, որ դրանք խնդիրների հանգուցալուծման համար սպառնիչ գործոն լինել չեն կարող:

գ. Պատերազմում հաղթում է այն կողմը, որը ճանաչում է քաղաքականության առաջնայնությունը եւ պատերազմը ենթարկում է նրա պահանջներին: Վերելում արդեն նշեցինք, որ պատերազմն ընդամենը մեկն է քաղաքականության տարատեսակներից եւ, ըստ այդմ, բնական է ճանաչել քաղաքականության առաջնայնությունը: Բնական այս իրավիճակի ընկալման եւ գործնական կիրառման աստիճանից է կախված նաեւ պատերազմների հանգուցալուծումը հոգուտ այս կամ այն կողմի:

Պատերազմի եւ քաղաքականության տրամաբանությունները ոչ միշտ են համընկնում, եւ միայն տվյալ երկրի քաղաքական ընտրախափ կարողություններն են, որ հնարավորություն են տալիս լավագույն ձեւով համադրել այս երկուսը միմյանց հետ: Այնուամենայնիվ, խիստ սկզբունքային խնդիր է՝ թույլ չտալ պատերազմի եւ նրա հետ կապված շահագրգիռ պետական կառավարման օղակների եւ ոչ պետական մարմինների գերակայության հաստատումը քաղաքականության նկատմամբ: Փորձը ցույց է տալիս, որ արհեստականորեն հասնել այս նպատակին հնարավոր չէ: Եթե պատերազմող երկրի քաղաքականությունը թույլ է, ապա այն վաղ թե ուշ կորցնում է վերահսկողությունը պատերազմի նկատմամբ:

Պատերազմի ընթացքը իրեն ենթարկելու թույլ քաղաքականության փորձերը դատապարտված են անհաջողության եւ լավագույն դեպքում կարող են -7-

արտահայտվել անձնատուրն լինելու բռնի պրոցեսով, եթե դրա համար կան բավարար ուժեր եւ ազդեցության լծակներ:

Սահմանափակ հնարավորություններով պատերազմող երկրների համար ուժեղ քաղաքականությունը կենսական նշանակություն ունի, եւ եթե որոշակի ռազմական թուլությունը կարող է արդյունավետորեն փոխհատուցվել ուժեղ քաղաքականության առկայությամբ, ապա հակառակն ակնկալելու հույսերը խիստ նվազագույն են:

դ. Պատերազմում երրորդ ուժերի քաղաքական եւ ռազմական միջամտությունը կամ դրա հնարավորությունը չի ծառայում պատերազմող երկրի շահերին, եթե այդ ուժերը նրա կայուն դաշնակիցները չեն եւ կամ աշխարհքաղաքական նկատառումներով չեն պաշտպանում նրա կողմից հետապնդվող նպատակները: Ցանկացած պատերազմ երրորդ ուժերի կողմից ենթակա է շահարկման, առավել եւս՝ տարածքային պատերազմները փոքր պետությունների միջեւ: Ազդեցիկ երրորդ ուժերի միջամտության լավագույն տարբերակը նրանց կայուն աջակցությունն է պատերազմող կողմերից մեկին: Այս դեպքում ռազմական գործողությունների արդյունքները եւ նրանց քաղաքական վավերացումը հստակ դրսեւորում են ունենում: Սա որոշ իմաստով դրական գործոն է նաեւ պարտվող կողմի համար, որովհետեւ զրկում է նրան պատրանքներով առաջնորդվելու հնարավորությունից եւ հարկադրում ժամանակին դադարեցնել պատերազմը, դրանով իսկ խուսափելով քաղաքական, տնտեսական եւ մարդկային կարողությունների ծայրահեղ վատնումից:

Իրադարձությունների զարգացումն առավել ողբերգական ընթացք է ընդունում այն դեպքում, երբ երրորդ ուժերի միջամտությունը կրում է «անկողմնակալ» բնույթ, որն արտահայտվում է տակտիկական նպատակներով պատերազմող կողմերից որեւէ մեկին ժամանակավոր աջակցություն ցույց տալով: Այս դեպքում երկու կողմն էլ դատապարտված են վերջնական հաջողությունն ապահովելու երկարատեւ պատրանքի եւ իրենց երկրները հասցնում են հյուճվածության առավելագույն աստիճանի: Նման պատերազմի քաղաքական հանգուցալուծման ժամանակ բուն պատերազմող կողմերը որեւէ որոշակի դեր չեն խաղում, եւ խնդիրը լուծվում է մեծ տերությունների միջեւ ձեռք բերված համաձայնությունների համապատասխան: Երրորդ ուժի ժամանակավոր աջակցությունը կարող է դրական գործոն դառնալ միայն այն դեպքում, երբ տվյալ պատերազմող կողմը ունի քաղաքական կամ այլ բնույթի ազդեցիկ լծակներ, որոնց կիրառմամբ նա կարող է արձանագրել ձեռք բերած նվաճումները: Հենց դա էլ ուժեղ քաղաքականության եւ պատերազմի նկատմամբ վերահսկողության իրականացման արտահայտությունն է, երբ առավելագույն բարենպաստության իքս ժամին պատերազմող երկիրն ի վիճակի է կանգնեցնել իրադարձությունների զարգացումը եւ դա վավերացնել քաղաքական որոշումներով:

ե. Տարածքային խնդիրների հետ կապված պատերազմների ավարտը խնդրի լուծման վերջնական տարբերակ լինել չի կարող եւ անխուսափելիորեն կրկին երեւան կգա ապագայում: Անկախ պատերազմի արդյունքներից, տվյալ երկիրը պետք է անընդմեջ աշխատանք տանի իր անվտանգության երաշխիքները ձեռք բերելու եւ ամրապնդելու ուղղությամբ: Ապագայի համար անչափ կարեւոր է այն խնդիրը, թե ինչպիսի կարողություններով է դուրս եկել երկիրը տվյալ պատերազմից: Եթե նույնիսկ այդ պատերազմը հաղթական է, բայց հաղթանակի զոհասեղանի վրա վատնվել են այդ երկրի ու նրա ժողովրդի կարողությունները, որոնք գերազանցում են թույլատրելի սահմանը, ապա հեռանկարում կպահանջվի ուժերի առավելագույն գերլարում, որպեսզի հնարավոր լինի վերականգնել կորուստները եւ անհրաժեշտ ձեւով նախապատրաստվել նոր փորձություններին: Սակայն պատմությունը ցույց է տալիս, որ փոքր եւ սահմանափակ կարողություններով ժողովուրդների համար հաղթանակի, իսկ առավել եւս՝ պարտության նման տարբերակը ճակատագրական է

լինում: Եւ այստեղ վճռորոշ դեր պետք է խաղա քաղաքականությունը՝ իրադարձությունները վերահսկելու իր կարողությամբ:

Այն ժողովուրդները, որոնք հաղթելու հավակնություն ունեն ոչ միայն տվյալ փուլում, այլև հեռանկարում՝ պետք է ունենան նաեւ ինքնակառավարման եւ ինքնագազնան գործուն մեխանիզմներ, որոնք գործի են դրվում իրավասու մարմինների կողմից կրիտիկական կետի սահմանման դեպքում: Եւ այդ պարագային համազգային կարգապահության եւ ինքնագիտակցականության բարձր մակարդակի դրսեւորում է անհրաժեշտ: Դա այն պարտադիր նախապայմանն է, որ զրկել եւ զրկում է շատ երկրների իրենց ճակատագիրը խոհեմաբար տնօրինելու հնարավորությունից:

գ. Եւ պատերազմում, եւ քաղաքականության մեջ որոշիչը կարողությունների աստիճանն է: Պատերազմում թերացող ժողովրդին քաղաքականությունն անվտանգության կայուն երաշխիքներ ապահովել չի կարող, իսկ քաղաքականության մեջ անկարող պետությանը չի փրկում նույնիսկ ժողովրդի բացառիկ անձնագրիությունը: Հաջողությունն ապահովվում է այն դեպքում, երբ ստեղծարար ու արդյունավետ քաղաքական միտքը ներդաշնակում է պաշտպանվելու ընդունակ ժողովրդի ամուր կամքի հետ:

Եւ, այնուամենայնիվ, քաղաքականության դերը վճռորոշ է, քանզի նա է կոչված ապահովել այն պայմանները, որոնք խթանում են տվյալ ժողովրդի քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր առաջընթացը, նա է, որ ի վիճակի է դադարեցնելու եւ կանխելու պատերազմները եւ, վերջապես, նրա կարողությունների աստիճանն է որոշում այս կամ այն ժողովրդի տեղը համաշխարհային քաղաքականության աստիճանակարգում: Այն ժողովուրդները, որոնք անհրաժեշտ ուշադրություն չեն դարձնում քաղաքականությունն ապահովող համակարգերի ձեւավորման վրա, համապատասխան միջոցներ չեն հատկացնում քաղաքականության իրականացման համար եւ քաղաքականությունն իրականացնող իրավասու մարմիններից չեն պահանջում աշխատանքի շոշափելի արդյունքներ՝ անպաշտպան են իրադարձությունների զարգացման առաջ եւ վտանգում են թե՛ իրենց, թե՛ սերունդների ապագան:

Պատերազմի միջազգային իրավական կարգավորումը

20-րդ դարի վերջին քառորդը որակապես նոր աստիճանի վրա բարձրացրեց պատերազմի նկատմամբ քաղաքականության առաջնայնության խնդիրը: Երկրորդ աշխարհամարտից հետո ձեւավորված նոր իրողությունների պայմաններում մեծ տերությունները զրկված են իրենց ազգային խնդիրները ուժի գործադրման միջոցով լուծելու հնարավորությունից, ինչը, սակայն, չի կարող օրակարգից դուրս թողնել այդ խնդիրները: Արեւմուտքը առաջ քաշեց եւ հետեւողականորեն պաշտպանում է բոլոր, այդ թվում նաեւ՝ տարածքային եւ սահմանային խնդիրների լուծման միայն քաղաքական ուղիների ընտրությունը, որոնց հնարավորությունն ապացուցում է Եւրոպայում եւ Ասիայում արմատական փոփոխություններ կատարելով: Կասկածից վեր է, որ հեռանկարում որոշիչ դերը պատկանելու է ուժեղ քաղաքականությանը, իսկ ուժային գործելակերպը մնալու է չափազանց նեղ շրջանակի երկրների մենաշնորհը, որի գործնական կիրառումը կձգտեն ամեն կերպ սահմանափակել: Սա պետք է լինի Արեւմուտքի կողմից կառուցվող նոր աշխարհակարգի քաղաքական հիմնաքարը եւ, չանդրադառնալով նրա հաջողության հնարավորությանը, անհրաժեշտ է, սակայն, անպայմանորեն հաշվի առնել, որ Արեւմուտքն ի վիճակի է զոհաբերել բոլոր նրանց, ովքեր կխոչընդոտեն իր կենսական շահերին համապատասխանող ծրագրի իրականացմանը [4] :

Պատերազմի միջազգային իրավական կարգավորումը Համաշխարհային երկու պատերազմների միջև ընկած ժամանակահատվածում միջազգային իրավունքում առաջացավ «Ուժ կամ ուժի սպառնալիք չգործադրելու սկզբունքը»՝ սկզբնապես որպես ագրեսիվ պատերազմի արգելման սկզբունք: Այս սկզբունքը փոխարինեց մինչ այդ միջազգային իրավունքում գոյություն ունեցող պետության պատերազմի իրավունքին, որի համաձայն՝ յուրաքանչյուր պետություն կարող էր այլ պետության դեմ պատերազմ սկսել վեճի դեպքում:

ՄԱԿ-ի Կանոնադրության 2-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն.«Միավորված ազգերի կազմակերպության բոլոր անդամները իրենց միջազգային հարաբերություններում ձեռնպահ են մնում ուժի սպառնալիքից կամ դրա գործադրումից ինչպես ցանկացած պետության տարածքային անձեռնմխելիության կամ քաղաքական անկախության դեմ, այնպես էլ Միավորված ազգերի նպատակների հետ անհամատեղելի արևւել այլ ձևով» [2] :

ՄԱԿ-ի Կանոնադրությունը նախատեսում է զինված ուժի իրավաչափ գործադրման միայն երկու դեպք՝ ինքնապաշտպանության նպատակով և ՄԱԿ-ի անվտանգության հորիզոնի որոշմամբ՝ խաղաղությանը սպառնալիքի, խաղաղության խախտման կամ ագրեսիայի դեպքում: Ռազմական գործողություններ սկսելու մասին 1907 թ. Հաագայի կոնվենցիան սահմանում է, որ պետությունների միջև ռազմական գործողությունները չպետք է սկսվեն առանց նախնական նախազգուշացման, որը կարող է ունենալ կամ պատերազմի պատճառաբանված հայտարարման, կամ պատերազմի պայմանական հայտարարմամբ վերջնագրի ձև: Այդ նորմը շարունակում է գործել նաև այսօր: Միևնույն ժամանակ, ըստ ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 1974թ. Ընդունած ագրեսիայի բնորոշման, ՄԱԿ-ի Կանոնադրության 51-րդ հոդվածի համաձայն, ինքնապաշտպանություն չհանդիսացող պատերազմ հայտարարելու փաստը չի օրինականացնում հակաիրավական պատերազմը, այլ ագրեսիայի գործողություն է:

Պատերազմ հայտարարելու փաստը ինքնին դառնում է միջազգային հանցագործություն: Պատերազմի դեպքում խաղաղ ժամանակի համար նախատեսված քաղաքական, տնտեսական և այլ պայմանագրերի գործողությունը դադարում է, գործողության մեջ են մտնում Միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերը: Ի տարբերություն միջազգային իրավունքի մյուս ճյուղերի, որոնց հիմքը հնարավոր հակամարտությունները առանց ուժային միջոցների գործադրման լուծելու ձգտումն է, միջազգային մարդասիրական իրավունքն ուղղված է բռնության գործադրումը պետությունների միջև փոխհամաձայնեցված որոշակի նորմերի ենթարկելուն:

Միջազգային մարդասիրական իրավունքը ընդգրկում է երկու բնագավառ՝

1. պատերազմ վարելու եղանակների առնչությամբ սահմանափակումների սահմանում (Հաագայի իրավունք):

2.ռազմական գործողություններին անմիջականորեն մասնակցություն չունեցող կամ մասնակցությունը դադարեցրած անձանց պաշտպանությունը (ժնկի իրավունք) [2]:

Եզրակացություն

Ուսումնասիրված գիտական գրականության մեջ, պաշտոնական քաղաքական փաստաթղթերում բավականաչափ ձևակերպված և փաստարկված է պատերազմի և քաղաքականության կապը, որի մասին նշում էր Կառլ Կլաուզևիցը. «Պատերազմը սոցիալ-քաղաքական երևույթ է, քաղաքականության շարունակությունը բռնի միջոցներով»: Կարելի է պնդել, որ պատերազմի և քաղաքականության կապը միշտ էլ եղել է, բայց Կլաուզևիցի ժամանակներից շատ տարիներ անց էլ այն մշտապես ապացուցվել է պատմական պրակտիկայում: Այժմ Կլաուզևիցից 200 տարի անց, պարզ է, որ 19-րդ դարի, 20-րդ դարի վերջի և 21-րդ դարի պատերազմները լիովին հաստատեցին նրա բանաձևը, թեև պատերազմները զգալիորեն տարբերվում էին և, անշուշտ, կտարբերվեն միմյանցից:

Միաժամանակ, մեր մոլորակի վրա հինգուկես հազար տարվա պատմական ժամանակաշրջանում տեղի ունեցած մի շարք պատերազմների ուսումնասիրության հիման վրա կարելի է եզրակացություն անել. իսկապես, ցանկացած պատերազմի ամենակարևոր եղությունը զինված պայքարն է, քանի որ զենքը եղել է բռնության հիմնական և միակ միջոցը անցյալի պատերազմներում, մնում է ներկայում և հավանաբար կմնա ապագայում:

Այսպիսով, պատերազմը դիմակայություն է պետությունների, երկրների կոալիցիաների, ինչպես նաև նրանց ներսում գտնվող քաղաքական ուժերի միջև: Այդ դիմակայությունը միշտ իրականացվում է քաղաքական նպատակներով՝ կապված ուժով քաղաքականության շարունակության հետ: Դրա ընթացքում կողմերը կիրառում են բռնության տարբեր միջոցներ: Ցանկացած պատերազմի եղություն դրսևորվում է հենց երեք հատկանիշներով՝ քաղաքական նպատակներ, բռնության միջոցներ, դիմակայության ձևեր և մեթոդներ: Արդյունքում կարելի է ասել, որ ինչպիսին էլ լինի պատերազմը՝ քաղաքացիական, գաղութային, ազգային-ազատագրական, հեղափոխական, այն միշտ քաղաքական ենթատեքստ է ունենալու:

-12-

